

trijumf u Rimu. Kako bi se olakšala uprava i kontrola nad Ilirikom on je podijeljen na dvije provincije *Illyricum Superior*- kasnije nazvana Dalmacija i *Illyricum Inferior*- Pannonija. Mesihović smatra da je glavni uzrok neuspjeha Velikog Ilirskog ustanka zapravo izdaja Batona Breučkog. Ustanak je imao velike posljedice po tadašnje stanovništvo, ali i unutrašnju rimsku upravu. Na samom kraju se nalazi autorov kratki zaključak u kojem naglašava da je *ustanak poprimio "nacionalni" karakter borbe za općeilirsko oslobođenje. Ipak, domorodačko stanovništvo nije uništeno i njegovo genetsko i drugo nasljeđe i dalje je nastavilo živjeti u nama.* Završni dio monografije autor je obogatio popisom priloga, skraćena potom tu se nalaze natpisi, popis korištenih izvora i literature.

Studija Salmedina Mesihovića, duboko fundirana na izvornoj građi vjerno oslikava dešavanja u Velikom ilirskom ustanku. Ona predstavlja rezultat dugogodišnjeg istraživanja autora i konačno su na jednom mjestu sabrani izvori o ustanku. Upravo, ovaj događaj knjigom *Bitka za Ilirik* dobija svoje zasluženo mjesto u historiografiji o Velikom ilirskom ustanku. Knjiga je pisana svestrano i predstavlja korak naprijed u razumijevanju ove teme te je opskrbljena neophodnim naučnim aparatom. Sama koncepcija djela prati hronološki tok događaja. Na osnovu navedenog može se istaći da ovo djelo predstavlja nezaobilazan materijal za izučavanje problematike Velikog ilirskog ustanka te se toplo preporučuje za čitanje.

DŽENANA KAHRIMAN

DOI: 10.46352/23036974.2020.1.212

Márta Font – Gábor Barabás, Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208-1241). Medieval Central Europe and Hungarian Power. Leeds: Arc Humanities Press, 2019, 143 str.

Ime izdavačke kuće *Arc Humanities Press* relativno je novo na polju akademskog izdavaštva no ono se prilično brzo uspjelo ustaliti među brojnim krugovima medievalista, osobito onih koji djeluju na tlu Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope. Razlog za to se treba jednim dijelom tražiti u činjenici da je riječ o partnerskoj ustanovi daleko poznatije kuće *Amsterdam University Press*, osnovanoj da služi kao izdavačka platforma društva *CARMEN – Worldwide Medieval Network*, odnosno Svjetske mreže medievalista, te da je u okviru njene djelatnosti dosta rano pokrenuta serija posvećena temama koje izlaze izvan domena "tradicionalnog shvatanja srednjovjekovne Evrope", tj. njenog najzapadnijeg dijela. Naime, osnivači i urednici serije, znakovito naslovljene *Beyond Medieval Europe*, uočili su osjetan nedostatak djela u kojima bi se na engleskom jeziku obrađivala prošlost onih krajeva koji su se tokom srednjeg vijeka nalazili na rubovima ili izvan zamišljenih granica "Evrope". Pošto su te i takve teme atraktivne, zanimljive i relevantne za bolje razumijevanje srednjovjekovnog razdoblja uopće, planirali su u okviru navedene serije objavljivati monografije i zbornike radova u kojima bi do izražaja dolazila geografska, kulturna i vjerska raznolikost evropskog prostora u srednjem vijeku, ali i povezanost svih njegovih, pa i najudaljenijih krajeva, shvaćenih u najlabavijem i najširem mogućem smislu pojma "Evropa". Takav pristup je pružio priliku kako mladim tako i već afirmiranim autorima

da uz prevazilaženje postojećih jezičkih barijera nadvladaju i uske granice lokalnih historiografija te da rezultate svojih istraživanja plasiraju na globalno tržište.

Za nas je veoma značajna okolnost to što je ova izdavačka kuća posebnu pažnju posvetila objavljivanju knjiga čije se teme odnose i na historiju širih oblasti Jugoistočne i Istočno-Centralne Evrope, dvaju regija u kojima je naročito tokom kasnog srednjeg vijeka došlo do snažnog preplitanja raznolikih kulturnih, političkih i vjerskih utjecaja. Tako smo već u prvom krugu izdanja ove serije dočekali publikacije čiji sadržaj obuhvata i bosanski prostor u srednjem vijeku. Osim knjige *Medieval Bosnia and South-East European Relations: Political, Religious, and Cultural Life at the Adriatic Crossroads*, u 2019. godini također je objavljeno i djelo *Coloman, King of Galicia and Duke of Slavonia (1208-1241). Medieval Central Europe and Hungarian Power* koje zajednički potpisuju Márta Font, redovna profesorica i voditeljica Instituta za historiju na Univerzitetu u Pečuhu, i Gabor Barabás, vanredni profesor na istom univerzitetu. To je zapravo prerađena i unekoliko proširena verzija monografije o haličkom kralju i slavonskom hercegu Kolomanu koju su autori objavili 2017. godine na mađarskom jeziku kao *Kálmán (1208 – 1241). Halics királyja – Szlavónia hercege* (Magyar Történelmi Társulat – Kronosz Kiadó, Budapest–Pécs 2017, 201 str.). Novo, englesko izdanje knjige iziskivalo je stanovito prilagođavanje u objašnjenju određenih problema i pitanja kako bi se učinili dostupnim i razumljivim širem čitateljstvu pa ono stoga ne predstavlja doslovan prijevod izvornika, ali su osnovni argumenti i ideje autora ipak ostali nepromijenjeni.

S obzirom na to da je Koloman važna ličnost koja se javlja u historiografskim tradicijama nekoliko modernih zemalja, autori

odmah na početku svog djela ističu da su bili svjesni osjetljivih pitanja vezanih za njegovo naslijeđe te raznih načina na koje se njegova pojava tumačila u različitim nacionalnim historiografijama. Naime, Kolomanova djelatnost u Haliču, u današnjoj zapadnoj Ukrajini, ga je činila zanimljivim istraživačima ukrajinske i ruske historije, pažnju historičara iz Poljske privlačila je okolnost da mu je supruga bila iz te zemlje, godine koje je proveo u Spišu bile su česta tema slovačkih istraživača, a njegova uloga slavonskog hercega prirodno je zanimala historičare iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Neovisno od svega izrečenog, autori su ipak ocijenili da je Koloman kao pripadnik vladarske dinastije Árpád bio snažno vezan za Ugarsku, pa su ga odlučili prvenstveno promatrati iz te tačke gledišta i njegove poteze tumačiti u kontekstu ugarskog političkog "ekosistema" tog vremena. Ipak, njihovo djelo nije isuviše opterećeno dominantnim diskursom moderne mađarske historiografije te su autori upravo iz činjenice da je Koloman svojom djelatnošću bio vezan za veliki broj zemalja u kojima se danas govori različitim jezicima crpili inspiraciju za objavljivanje prve monografije o njemu na engleskom jeziku u nadi da će njihovo djelo imati pozitivnog utjecaja na lokalne historiografije u tim državama i šire.

U strukturalnom pogledu knjiga je podijeljena u dva velika segmenta koja se sastoje od većeg broja manjih poglavlja. Prvi dio se fokusira na Kolomanovo djetinjstvo u Haliču i prilikama koje su dovele do toga da bude okrunjen za kralja ove ruske pokrajine, dok se drugi bavi njegovim životom i aktivnostima u ulozi slavonskog hercega, kada je vladao južnim dijelovima zemalja Krune Sv. Stjepana po nalogu svog oca Andrije II (1205-1235), a kasnije i starijeg brata Bele IV (1235-1270). Smisao ove podjele pronađen je u okolnosti

da se u Kolomanovom životu jednostavno i jasno mogu prepoznati dvije odvojene faze. Još kao dječak je postao vladar ruske kneževine Halič što je bio rezultat političkih uspjeha njegovog oca i ugarske ekspanzije u regiji. Međutim, nakon svega nekoliko godina bio je primoran da napusti tu pokrajinu i vrati se u domovinu. Nova faza njegovog života počela je nakon što je imenovan slavonskim hercegom 1226. godine, čime je postao najmoćnija osoba u kraljevstvu.

Prvi dio knjige pisala je Márta Font, vodeći stručnjak za pitanja ugarsko-ruskih odnosa, koja je Kolomanov život pokušala predstaviti u širem političkom kontekstu. Posebno se posvetila prilikama u Haliču tokom prvih decenija 13. stoljeća, širenju ugarskog i poljskog političkog utjecaja na tom području, utvrđivanju datuma i mjesta Kolomanovog krunisanja 1216. godine, tumačenju nove vladarske titule koju je koristio, kao i ostatku njegovog kratkog boravka u toj pokrajini te okolnostima koje su ga nagnale da je napusti. Unatoč mnoštvu prosopografskih podataka i čestom spominjanju imena različitih historijskih ličnosti, ovaj dio knjige pisan je razumljivim stilom u kojem se gradiraju izvori po vrijednosti, razgovara se sa starijom historiografijom, ispravljaju se zablude i greške ranijih autora, a kako je tema zahtijevala ne samo uvid nego i ekstenzivno poznavanje historografskih tradicija različitih zemalja pisanih na mnogo jezika, u napomenama se javlja široka literatura pisana na ruskom, srpskom, hrvatskom, mađarskom i drugim jezicima. Naročito vrijedi pohvaliti to što djelo donosi detaljne historijske karte koje su značajno popravile preglednost i olakšale praćenje izložene materije.

Drugi dio pisao je Gábor Barabás, autor čija su se dosadašnja istraživanja fokusirala

na papinsko-ugarske odnose u ranom 13. stoljeću, posebno kroz prizmu dobrih odnosa koje je Koloman imao s papom Grgurom IX (1227-1241). Ovaj segment knjige bavi se Kolomanovim boravkom u Spišu, gdje se nastanio poslije izgnanstva iz Haliča, a zatim i njegovim prvim godinama provedenim u zvanju hercega "cijele Slavonije". Postavlja se pitanje kako je postao herceg i nad kojim je teritorijama vršio vlast, te se propituju i drugi aspekti njegove uprave, uključujući titule i zvanja, kao i crkvene i svjetovne aktivnosti. Iako je izgubio Halič, Koloman se nije odricao kraljevskog naslova, pa se u dokumentima najčešće potpisivao kao "Nos Colomanus, Dei gratia rex, et dux totius Sclavonie". To je titula koja je u historiografiji izazivala svojevrsnu konfuziju, ali su u ovoj knjizi otklonjene i sve dosadašnje dileme o tom pitanju. Tom prilikom je naglašeno da on nije bio "kralj Slavonije" nego samo slavonski herceg, da je bio zadužen za jugozapadne dijelove kraljevstva te da je vršio vlast u Slavoniji, Hrvatskoj, Dalmaciji i u nekoliko ugarskih županija. Od znatnog interesa su oni dijelovi knjige koji razmatraju Kolomanove vojne pohode te posljednje dane njegovog života kada je sudjelovao u odbrani kraljevstva od mongolskog napada a potom i podlegao od posljedice ranjavanja u bici na rijeci Šajo 1241. godine. Iako su pisana perom drugog autora, poglavlja u drugom dijelu knjige čine ujednačenu i koherentnu cjelinu s onima iz prvog jer primjenjuju isti narativni stil, imaju kritički odnos prema stavovima ranijih historičara a uvažavaju i nejasnu, pa ponekad i dvosmislenu prirodu izvora.

Našoj historiografiji su, što je i razumljivo, posebno zanimljivi podaci i tumačenja vezana za Kolomanov odnos prema Bosni. Otvorena crkvena i vjerska pitanja u Bo-

sanskoj banovini toga vremena su mladom ugarskom princu predstavljala stanovit problem s kojim se kao slavonski herceg morao suočiti u više navrata. U knjizi se ističe kako ga je papa Grgur IX poticao da proganja herezije u pokrajinama pod njegovom vlašću i obližnjim zemljama, te da je zbog toga poduzimao vojne pohode na Bosnu i Zahumlje gdje nije uspio ostvariti značajne rezultate. S obzirom na prirodu izvora i ograničene domete Kolomanovih križarskih pohoda, u modernoj historiografiji se čak postavljalo pitanje da li su se oni uopće desili, no autori u ovoj knjizi zaključuju da se ta mogućnost još uvijek ne bi trebala sasvim isključivati pošto se slavonski herceg aktivno miješao u bosanske političke i crkvene prilike a svojim djelovanjem je demonstrirao i konkretne aspiracije prema bosanskom teritoriju. U knjizi ima i nekoliko propusta vezanih za shvaćanje vjerske situacije u srednjovjekovnoj Bosni, što je svakako posljedica neriješenih pitanja i različitih tumačenja pojedinih problema koji se i danas mogu sresti u raznim historiografskim pristupima bosanskoj prošlosti, no takvi stavovi ne bi trebali umanjiti kvalitetu ili upotrebljivost ovog djela.

Riječ je nesumnjivo o vrijednom izdanju koje ispunjava sve akademske kriterije te adekvatno odgovara na postavljene naučne zadatke. Osim hronološke i tematske rekonstrukcije života i djela jedne od vodećih ličnosti političke scene u Ugarskom kraljevstvu prve polovine 13. stoljeća, ono također daje i detaljan uvid u funkcioniranje društvenih i vjerskih struktura jednog razgranatog ali ipak dobro povezanog svijeta kojem je po svim mjerilima pripadala i Bosanska banovina toga vremena. Onako kako je koncipirana i izvedena, s jednim sveobuhvatnim pristupom koji je imao za cilj prevazići moderne političke i jezičke barijere, knjiga će sasvim

sigurno predstavljati korisno i poučno štivo za bolje razumijevanje kompleksne historije i društveno-političkih procesa koji su oblikovali Istočno-Centralnu Evropu, ali i bosanski prostor tokom 13. stoljeća.

EMIR O. FILIPOVIĆ

DOI: 10.46352/23036974.2020.1.212

Emir O. Filipović, *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo (1386-1463)*. Sarajevo: Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2019, 556 str.

Problematika proučavanja odnosa između Bosanskog kraljevstva i Osmanskog carstva zaokupljala je pažnju i bivala interesom istraživača od samih začetaka moderne bosansko-hercegovačke historiografije. Unatoč obimnoj historiografskoj produkciji koja je nerijetko ovome problemu prilazila parcijalno te iz vizure različitih društveno-političkih sistema, ponekad iskrivljujući stvarno činjenično stanje, naučna javnost ostala je uskraćena za sveobuhvatan sintetski prikaz gotovo osam decenija duge i bogate historije bosansko-osmanskih odnosa koji su kulminirali padom srednjovjekovnog Bosanskog kraljevstva. Ovom tematičkom posljednjih godina intenzivno se bavio dr. Emir O. Filipović. Pet godina nakon odbranjene doktorske disertacije pod nazivom *Bosansko kraljevstvo i Osmansko carstvo od 1386. do 1463. godine*, autorov istraživački zanos i dalje usavršavanje postojećeg tematskog okvira rezultirali su knjigom koja je pred nama, a koja predstavlja modificiran, djelimično izmijenjen, dopunjen i umnogome unaprijeđen rukopis doktorske disertacije.

Knjiga je podijeljena u osam krupnih poglavlja kroz koje je oslikana sva složenost, zamršenost i osjetljivost problematike odnosa